

Sumar

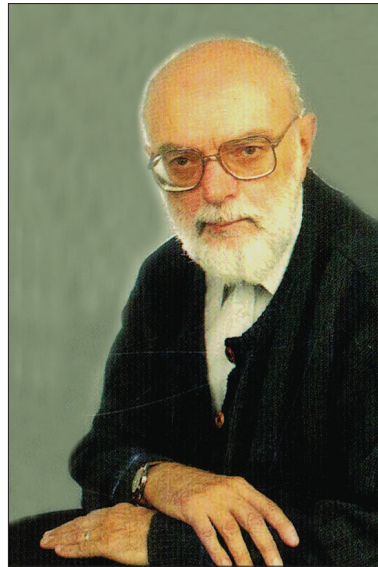
- Florea Firan, *Nicolae Stroescu-Stănișoară* / pp. 1-3
- Constantin Cubleșan, *Eminescu – ediția princeps – Nodul gordian (II)* / p. 4
- Andrei Codrescu, *Poem: odă evoluției* / p. 4
- Mihai Ene, *Andrei Codrescu – Visul diacritic* / p. 5
- Adrian Cioroianu, *Un centenar fără celebrare: Partidul Comunist Român, 1921-2021* / pp. 6-7
- Elena Ștefoi, *Poeme: Celor ce profesesc improbabilul; Între ușă și geam; În direcții opuse; Mă apăr cum pot; În felul acesta; Dacă nu cumva; Cineva, undeva* / p. 7
- Ioan Lascu, *„Nasul” lui Gogol* / p. 8
- Dumitru Radu Popescu, *Homeriadada* / p. 9
- Ada Stuparu, *Marin Sorescu – Descântece* / p. 10
- Marin Sorescu, *Descântece: De brâncă; De deochi; De junghi; De mâncătură de deochi* / p. 10
- Dumitru Radu Popa, *Doris Lessing în memorii* / p. 11
- Adrian Sângeorzan, *Cimitirul subacvatic* / p. 12
- Carmen Firan, *Ultima viață* / p. 13
- Rodica Grigore, *Antidot împotriva uitării* / pp. 14-15
- Geo Constantinescu, *Olga Grushin – Viața din visele lui Suhanov* / p. 15
- Dan Duțescu, *Poem: Curg râuri... fără să știm* / p. 16
- Eugen Dorcescu, *Poem: Spital pandemic* / p. 16
- Red., *Cărți primite la redacție* / p. 16
- Gabriela Nedelcu-Păsărin, *Recuperarea memoriei culturale și proiecția axiologică* / pp. 17, 18
- Dan Ionescu, *Agârbiceanu – Scrieri inedite* / p. 18
- Emanuel D. Florescu, *Despre cea mai importantă carte a lumii* / p. 19
- Marian Nencescu, *Literatura „de frontieră”: un meta-jurnal indian* / p. 20
- Ion Parhon, *„Unde ne sunt monștrii sacri?”* / p. 21
- Anda Simion, *Libelule și pescăruși* / p. 22
- Dodo Niță, *Istoria în imagini pe benzi desenate* / p. 23
- Emilian Ștefărtă, *Artist și lansator de alerte* / p. 24

Continuare din p. 1

Florea FIRAN

Nicolae Stroescu-Stănișoară

Îndelungata urmărire de către Securitate l-a adus într-o stare de anxietate care îl determină să se predea, în septembrie 1964, Procuraturii Generale Militare din București, măcinat și de răspunderea morală că putea face rău celor care îl ajutau și riscău să fie condamnați oricând pentru omisiune de denunț. Este preluat de Securitate, închis și anchetat în închisoare Malmaison, dar eliberat în baza Decretului de eliberare a deținuților politici din închisorile comuniste și a sănătății sale șubrezite. În vol. *Vremea încercării* (2001) descrie cu amănunte această perioadă, între care solidaritatea oamenilor care l-au găzduit, l-au ajutat punându-și propria libertate în pericol. După un domiciliu forțat în provincie, în 1966 reușește să se întoarcă în Capitală.

În septembrie 1969 emigrează în RF Germania unde emigrase și prietena sa, Ingeborg Knittel-Ludwar, germancă născută în Bucovina, la Cernăuți; se căsătorește și se stabilesc în München. Prin căsătorie devine cetățean german, iar după 1989 își reia și cetățenia română. Se integrează în viața culturală, spirituală și politică din cadrul emigrației românești, frecventează cenaclul Societății culturale româno-germane „Apoziția”, alături de Alexandru Ciorănescu, Ion Negoșescu, Pavel Chihăia, George Ciorănescu, George Carp ș.a. Colaborează și susține activitatea Institutului de Cercetări – Biblioteca Română din Freiburg. În Germania își continuă studiile, în paralel frecventează cursuri la Universitatea „Ludwig Maximilian” din München în vederea susținerii doctoratului în filosofie, pe care-l obține în 1983.

Din 1972 începe să colaboreze frecvent la postul de Radio Europa Liberă, unde din 1975 Bernard Noël îl angajează ca redactor la Secția română folosind pseudonimul „Stănișoară”, pe care îl ia în amintirea unei mănăstiri din jurul Coziei. Când îi moare mama își adaugă numelui său Stroescu și pseudonimul. Susține cu continuitate și profesionalism emisiunea „Lumea creștină” în cadrul postului de Radio Europa Liberă al cărui director interimar devine din 1982, iar din 1988 director al Departamentului românesc, până în 1994, când postul este mutat la Praga. În interviurile pe care le dă la „Jurnalul literar” sau în cadrul emisiunii „Profesioniștii”, cu Eugenia Vodă, menționează de fiecare dată că a ajuns la Radio Europa Liberă pentru că a luptat cu convingere și consecvență împotriva comunismului.

După 1989 este consilier al Mitropoliei Ortodoxe Române pentru Germania, Europa Centrală și de Nord, susținând consolidarea unității românilor din emigrație. În același timp este director al publicației de spiritualitate și cultură „Deisis” desfășurând activitate publicistică timp de aproape două decenii. Editorialele emisiunii „Lumea creștină” conțineau și meditații filosofice, autorul susținând o filosofie legată de viața reală. „Omul rezistă la orice încercare, dacă vede un sens în aceasta. Omul se dizolvă interior dacă suferința lui i se pare absurdă, fără niciun sens, fără niciun rost”, mărturisea Stănișoară.

Din 1990 se întoarce în România și dă interviuri la „Jurnalul literar” în care dezvăluie lupta și experiența trăite cu Securitatea, viața în exil și activitatea sa la Radio Europa Liberă, dezvoltate mai târziu în scrieri memorialistice, în eseuri publicate în presa

Scriisul Românesc
Revistă de cultură

Fondată la Craiova, în 1927,
de către criticul D. Tomescu.
Serie nouă, din 2003,
întemeiată de Florea Firan

Editată de: Fundația – Revista
Scriisul Românesc

ISSN 1583-9125

Revistă înregistrată la OSIM
cu nr. 86155 din 11.04.2007

Membră A.R.I.E.L.

Redacția

Director:
Florea FIRAN

Colegiul redacțional:

Adrian CIOROIANU
Andrei CODRESCU
Eugen NEGRICI
Gheorghe PĂUN
Dumitru Radu POPA
Dumitru Radu POPESCU
Lucian Bernd SĂULEANU
Monica SPIRIDON
Emilian ȘTEFĂRTĂ

Redactori:

Mihai ENE
Oana BĂLUICĂ
Mihai FIRICĂ
Ion PARHON
Lucian-Florin ROGNEANU

Redactori asociați:

Florentina ANGHEL
Dan IONESCU
Gabriela NEDELICU-PĂSĂRIN

Corectură:

Claudia MILOICOVICI

Tehnoredactare computerizată:

Georgiana OPRESCU

Arhivă online:

Alexandru OPRESCU

Redacția și Administrația: Craiova

Str. Constantin Brâncuși, nr. 24
Tel./Fax: 0722753922; 0251/413.763
E-mail: scriisulromanesc@yahoo.com
Web: www.revistascriisulromanesc.ro
Cont: RO03BRDE170SV21564261700
BRDE Agenția Mihai Viteazul, Craiova

Abonamentele se pot face la sediul
redacției: Str. Constantin Brâncuși,
nr. 24, Craiova, județul Dolj
sau scriisulromanesc@yahoo.com

Responsabilitatea opiniilor exprimate
aparține integral autorilor.
Manuscrisele nepublicate nu se înapoiază.

Tiparul: Tipografia PRINTEX
Craiova, str. Electroputere, nr. 21,
tel. 0251 580431

Abonamente

la Scriisul Românesc

Abonați-vă la revista „Scriisul Românesc” și veți avea un prieten apropiat. Abonamentele se fac prin rețeaua proprie și Poșta Română, se pot achita și la sediul revistei sau în contul: RO 03BRDE170SV21564261700, Agenția Mihai Viteazul, Craiova.

Costul unui abonament anual cu taxe incluse este de 100 lei. Pentru abonații din străinătate este de 140 \$ sau de 125 €. Informații primiți la tel.: 0722.75.39.22; Fax: 0251.413.763

→ emigrației, foarte multe transmise la Radio Europa Liberă și în presa din țară de după 1989, când își reia prietenii și relațiile culturale, respectiv în 7 volume cu titluri semnificative: *Pe urmele Revoluției* (Ed. Albatros, 1991), *În Zodia exilului*. Fragmente de jurnal (1994), *La răscruce. Gânduri spuse la Radio Europa Liberă și în „Jurnalul literar”* (1996), *În zodia exilului. Întrezăriri*. Fragmente de jurnal (1998), *Vremea încercuirii*, Vol. I *Urmărirea* (roman, 2001), *Vremea încercuirii*, Vol. II *Ancheta* (2002), *Vremea încercuirii*, poeme (2002).

Prefățează volumul *Majestate, nu pleca!* (1992) la care colaborează numeroși scriitori, între care Al. Paleologu, Șt. Augustin Doinaș, Octavian Paler, Barbu Cioculescu, Mihai Șora, Geo Șerban, Andrei Pippidi, Vartan Arachelian, Gabriel Liiceanu, Marin Bucur, Mihai Zamfir, Emil Hurezeanu, Alex. Ștefănescu, Nicolae Prelipceanu ș.a.

Cărțile sale, de mari dimensiuni, au un caracter memorialistic și autobiografic, conțin analize literare, filosofice și religioase, mărturi și convorbiri cu scriitori și prieteni din exil, considerații despre Europa Liberă și detalii

Regele Mihai I în vizită la Europa Liberă și N. Stănescu Stănișoară (München, decembrie 1991)

asupra colaborării sale îndelungate la postul de radio. Prima sa carte, intitulată *Pe urmele Revoluției* (1991), cuprinde eseuri dedicate acestui eveniment de mult așteptat, din perioada octombrie 1989 – 22 februarie 1992, urmat de *În zodia exilului* (1994), un jurnal din perioada septembrie 1960 – iulie 1997, foarte bogat în consemnări din viața și activitatea sa de la plecarea din țară și începuturile literare în Germania, colaborarea la cenaclul literar „Apoziția”.

Un alt volum, cu titlul *În zodia exilului. Întrezăriri*. Fragmente de jurnal, apare la Fundația Culturală Română din București în 1998 și cuprinde perioada 20 octombrie 1978 – iulie 1997 și este alcătuit, în principal, din texte inedite, fragmente de jurnal numite *Întrezăriri*, precedate de ediția revăzută a *Fragmentelor de jurnal* publicate în 1994 sub titlul *În zodia exilului*.

Întâlnirea cu scriitori români din exil, dar și cu scriitori veniți din țară în Germania cu diferite prilejuri, ocupă cel mai mult spațiu. Jurnalul începe cu un comentariu asupra interviului acordat de Mircea Eliade ziarului „Le Matin” din 26 septembrie în care scriitorul prezenta „o serie de lucruri esențiale despre

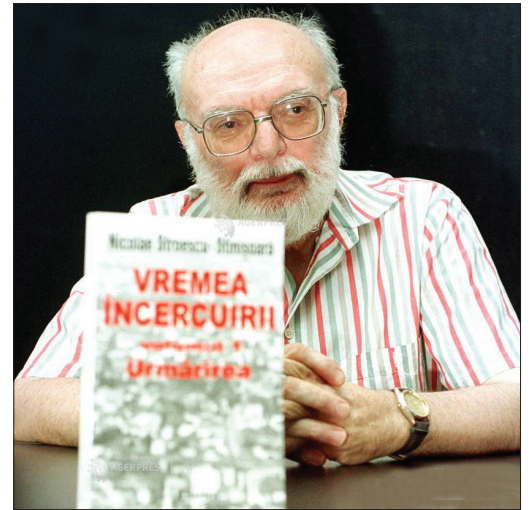
povestirea ca parte a condiției umane, despre hermeneutica în care el crede, despre moarte...”. În 10 decembrie 1979 se întâlnește cu Nicolae Balotă care evocă anii săi de închisoare, cu Pavel Chihăia care îi vorbește de „geneza romanului său *Blocada*”; are apoi întrevederi cu Petru Dumitriu, cândva „înalt, frumos ca un zeu grec”, acum Petru Dumitriu „e ca un copac înalt, puternic, scârțâind sau cântând în bătaia vântului, cu scoarța aspră ce poartă ici, colo frunze îngălbenite dar și frunze cu sevă ce prevestesc, dincolo de negurile toamnei, mugurii speranței”; Virgil Ierunca i-a „evocat tinerețea lui troțkistă, o absurditate. Acum se declară conservator, adept al ordinii burgheze”.

Cu Adrian Marino se întâlnește la Mircea Carp (1 nov. 1979), când criticul ideilor susține că „nu e de acord cu afirmația lui Paleologu că Sadoveanu a fost unul dintre cei mai culti scriitori români. Eu aș zice că Sadoveanu a avut lacune de ordin cultural, căci cum s-ar putea explica altfel căderea în capcana falsei mitologii masonice”.

Cu Augustin Buzura se vede și iau cina „într-un restaurant unde nu ne puteau ajunge ochii indiscreți... În fața mea sta un om cu o înfățișare echilibrată, cu expresivitate cumpătat-jovială, a cărui vie comunicativitate se dovedea în continuu ancorată într-o înțelepciune parcă țărănească, ardelenescă”; „Ieri (30 dec. 1981) am vorbit cu Regele Mihai. Vorbește perfect românește. Rețin limba-jul natural și măsurat, combinat cu o tot atât de naturală autoritate regească.”; „Aseară, ședință la Cercul literar *Apoziția*. Dan Grigorescu a spus câteva povestiri de război. Mi-a plăcut foarte mult modul liniștit-curgător, dar cu reverberări de umor și punctări de realism neostentativ, jucăuș-înțelept... Ion Negoitescu a citit o lungă conferință despre o metodologie a interpretării lui Dostoievski. O bogată trecere în revistă a hermeneuticilor propuse, de la André Gide până la Karl Barth.”

Locurile de origine îl urmăresc mereu: pe autor „Azi-noapte am visat că mă găseam în Târgu-Jiul natal, dar și într-o cafenea, din Râmnicu-Vâlcea, unde studenții se întâlneau cu foștii lor colegi rămași pe drum sau chiar eșuați, sau, navigând între mic funcționarism provincial și aventură penală.”

Scriitorul urmărește permanent presa românească din țară, și în 4 martie 1979 consemnează: „Geo Bogza citează în «România literară» din 15 februarie 1979, nr. 7, închinată lui Alexandru Philippide, care a murit, următoarele versuri ale lui Philippide: *M-atâră de tine, poezie, / Ca un copil de poala mumii / Să trec cu tine puntea lumii...*”; „Am răsfoit un vraf de reviste, «Plai românesc», «Gazeta Societății pentru Cultura Românească *Mihai Eminescu*» din regiunea Cernăuți, aduse la București la biroul Europei Libere, de niște redactori ai ei... Am dat de o mică culegere de versuri ale lui Nichita Stănescu (*Fișe pentru un manual*

Nichita Stănescu). Reproduc o poezie intitulată *Cu colțul inimii: Despre patrie se pot spune/ cuvinte scrise cu colțul inimii noastre/ suspendate în aer, albe spume/ ale mării acesteia, albastre...*”.

Volumul *La răscruce*, cu subtitlul *Gânduri spuse la Radio Europa Liberă și în „Jurnalul literar”* (1996), pe parcursul a aproape 700 de pagini, este o culegere de articole în care autorul rememorează etape ale confruntării „cu istoria timpului și a țării lui, ca parte a marii confruntări între forțe, valori și sisteme (dar și în interiorul sistemelor) care a mânt (sau inspirat) o epocă”, cum relevă în *Cuvânt înainte*. Sunt cuprinse editorialele săptămânale citite la Radio Europa Liberă în perioada dinaintea de decembrie 1989, editorialele săptămânale de după 1989, până în mai 1994 și articolele de fond publicate în „Jurnalul literar” începând cu august 1994.

Autorul precizează că de-a lungul timpului s-a aflat în dezacord cu politica Occidentului și a Statelor Unite față de țările din Răsăritul Europei, politică de pe urma căreia a suferit și Radio Europa Liberă, post care nu s-a lăsat aservit niciunei ideologii. Volumul se încheie cu o postfață semnată de Jim Brown, fost coleg mulți ani la radio, care arată că „niciun departament nu și-a meritat succesul mai mult decât cel românesc, și au fost oameni ca Nicolae Stroescu care au făcut ca lucrul acesta să fie posibil.”

Vremea încercuirii, roman cu un pronunțat caracter autobiografic este alcătuit din două volume, primul *Urmărirea* (2001), al doilea *Ancheta* (2002), și descriu cu amănunte perioada din clandestinitate.

Petru contribuția sa „cu totul deosebită adusă promovării democrației și culturii românești în lume”, în 2001 este decorat de Președintele României cu „Steaua României” în grad de comandor.

Înțelept și echilibrat, ferm în convingerile sale de libertate și afirmare a valorilor autentice, Nicolae Stroescu-Stănișoară îmbină în scrierile sale meditația filosofică, observații sociale și comentarii asupra mișcărilor culturale și spirituale, făcând cunoscută vocea unor importanți intelectuali români și îmbogățind memorialistica și istoria literară cu detalii din viața lor înainte și după căderea comunismului.

Nicolae Stroescu-Stănișoară a murit la 27 iunie 2014, la München, și a fost înmormântat în Cimitirul Neuer Südfriedhof. ■

Constantin
CUBLEȘAN

Eminescu – ediția princeps Nodul gordian (II)

Într-un capitol aparte, un studiu (*Arta de a scrie pe vremea lui Eminescu*) reluat după ediția *Luceafărului* pe care o realizează N. Georgescu (*Luceafărul*. Ediție critică sinoptică de N. Georgescu, Ed. Floare albastră, București, 2000), se afirmă tranșant că după anul 1883, când apare ediția princeps a poeziilor lui Eminescu, acesta a fost și este în continuare editat pentru idei și mai puțin pentru valorificarea limbii acestuia. Dar, spune exegetul, „poezia se citește fonetic”, scrierea fiind din totdeauna o artă și ea poate fi reconstituită, ceea ce își și propune să facă în privința poeziei antume a lui Eminescu, punctând faptul că „niciun editor al lui Eminescu nu s-a gândit să judece ca scriitor poezia pe care o editează, iar criticii, inclusiv domnul Nicolae Manolescu, pentru că și Eugen Lovinescu și G. Călinescu, au discutat, adesea, ideile cu iluzia că discută cuvintele”. Și, în plus, norma lingvistică din 1953, prin eliminarea apostrofului, a redus „lumile interioare ale scrisului eminescian”. În acest sens exegetul dezvoltă demonstrația revenirii la scrierea poeziei lui Eminescu după voința acestuia.

Cercetarea comparatistă a edițiilor lui Maiorescu, urmărind *chirurgia virgulei* pe care o aplică editorul, evidențiază faptul că „această gramatizare excesivă a textului aduce logica formală în dauna sentimentului, scoate, de fapt, fiorul poetic lăsând în urmă psihologie – și, lucrul cel mai adânc implicat în epocă pe de o parte și în opera lui Eminescu pe de alta – netezește materialist orice tendință mistică. Practic, nu se poate urmări, în punctuația consensuală a antumelor, dialogul continuu, dramatic, al poetului cu ceea ce numim îndeobște divinul”. Tocmai de aceea îl și consideră pe Maiorescu „un interpret, mai mult decât un editor”.

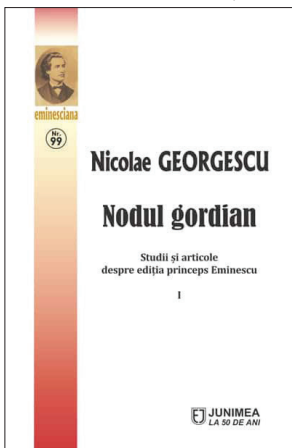
Analitic și explicativ, cu o meticulozitate și un profesionalism impecabil, N. Georgescu reconsideră punctuația poetului Eminescu motivându-și demersul ca o muncă de arheologie lingvistică menită a reda intenționalitatea acestuia, eludată oarecum voit de toți editorii lui până în zilele noastre. Această punctuație pozitivistă – precizează exegetul – duce consecvent către *laicizarea* lui Eminescu, face psihologie în versuri din discursul său teologic – încât te întrebi, uneori, dacă nu cumva consensul acesta nu e un fel de complot, fie chiar și inconștient, fie chiar și pornit din bune intenții, pentru a-l păstra pe Eminescu în separarea față de religiozitate, în vecinătatea ateismului

științific”, un „ateism eminescian „de consum” concluzionează N. Georgescu.

Amplul capitol *Edițiile, după 1953*, urmează pe-ndelete, analiza punctuației promovate de editori ca N.A. Ursu, Petru Creția etc., chiar și Perpessicius, atent și la susținerea lor teoretică în acest sens. Astfel, Paul Miron, de la Universitatea din Freiburg, urmărind efectele reformei din 1953, se referă la scoaterea apostrofului din scrierea în limba română având drept consecință izolarea limbii române față de surorile ei latine și „o apropiere de limbile slave vecine, unde apostroful este ca și inexistent”. Florea Fugariu acordă importanță maximă cratimei, în editarea altei capodopere a literaturii române, *Țiganiada*, demonstrând aceleași neajunsuri. Ș.a.m.d. Suflecându-și mânecele, ca să folosesc o expresie neacademică, N. Georgescu urmează analiza punctuală a nenumăratelor exemple din poezia eminesciană, cărora li se deviază înțelesul prin nerespectarea punctuației originale.

Zeci de pagini conțin astfel de analize explicative. Iau la voia întâmplării un exemplu edificator. Un vers din *Egipetul* în care este discutat *apostroful larg* în combinație cu semnele de punctuație: „*Ese'n noapte... ș'a lui umbră lung'ntins se desfătoară*” este preluat în primele trei ediții: *Iese'n noapte... ș'a lui umbră lung'ntins se desfășoară*, apoi *Iese'n noapte*, cum rămâne în ediții (numai G. Călinescu: *Iese-n noapte*). G. Bogdan are *lung'ntins*, Ibrăileanu: *lungăntins*, Călinescu-Perpessicius: *lungăntins*. În privința apostrofului strâns el trebuie păstrat pentru a prelungi situația din cele trei versuri anterioare. Finalul versului este înțeles însă mai bine de Maiorescu: *umbra se desfășoară lung'ntins*, adică *pe un lung'ntins*: este umbra regie ce se aruncă *pe unde de popoare*, în timp și spațiu, la luna peste turmele de stele. Forma din «Convorbiri», acest *lung'ntins*, presupune lungimea lui *-u-* sub accent cum ar fi *luuuung'ntins* – și, desigur, citirea împreună cu sonorizarea complexului consonantic *-ngn-*. Este, fără îndoială, o demonstrație ce merge de la poezie la poezie, ce se adresează specialiștilor și nu publicului larg de cititori ai poeziei lui Eminescu.

În finalul volumului este reluat interviul acordat Marinei Vazaca (în „România literară”) în care discută pe larg modalitatea sa de lucru și, mai ales, intenția demersului său analitic asupra punctuației poeziei lui Eminescu, cea originală comparativ cu cea din edițiile ulterioare. „Eu am pornit – zice N. Georgescu – de

Andrei
CODRESCU

odă evoluției

oameni cred că am succes
dar sunt mai mult oase decât carne
sigur că am reușit
evoluția mi-a adăugat o arteră
din mână direct în inimă
cu viteza tastaturii
evoluția nu irosește timpul

adevărul crud e oricând mai bun
cu condiția să fie direct

aceste ființe ciudate – gașca umană –
aparțin locului
nu putem pleca nicăieri
sinceritatea e evoluția necesității

un om e prea adânc îngropat în persoană
pentru a generaliza
a ști e viteză divină
radio Fericirea
cântăreții Walter Wolf Man Washington
Billie Holiday conduc

muzica e artă grea
e ușor să fii simplu dacă ești genial
și trebuie să fii ■

la constatarea unei inconsecvențe tehnice, de natură tipografică” din ediția Maiorescu, extinzându-și apoi comentariul: „Toate edițiile critice ale antumelor eminesciene sunt de luat în seamă, având în spate editori care au trudit mult pe text și pe interpretarea lui filologică. S-a instituit însă, un stil, un comportament general: niciun editor nu notează diferențele de lectură al precursorilor săi. Numai sporadic, unde sunt semnificative, aceste diferențe sunt semnalate în note finale (rar, și în note de subsol). De aceea, eu am procedat la o lectură sinoptică, adică la o comparație, vers cu vers, a textului din fiecare ediție în parte”. E o muncă de salahorie curată, fiind (cred) singurul dintre eminescologii noștri care au parcurs analitic toate edițiile maioresciene și toate edițiile (importante) ulterioare (A.C. Cuza, Perpessicius, I.E. Torouțiu, D. Murărașu, Aurelia Rusu, Gh. Bulgăr ș.a., nu puțini).

Unic în felul său, demersul lui N. Georgescu cată a pune în evidență nevoia întoarcerii continue la textul original eminescian, pentru a-l putea înțelege deplin pe marele poet.

Cele două volume ale lui N. Georgescu, aflate sub genericul *Nodul gordian*, reunesc studiile pe această temă, elaborate în timp, ele constituind, în acest fel, cuvântul *testamentar* (în înțelesul de cuvânt definitiv, referențial) al exegetului, în susținerea cauzei majore a editării poeziei lui Mihai Eminescu. ■

**Adrian
CIOROIANU**

Un centenar fără celebrare: Partidul Comunist Român, 1921-2021 (II)

*Au fost mai mulți decât o mie...
– sau despre datoria de a privi și cealaltă parte a baricadei*

Împlinirea, în 2021, a 100 de ani de la apariția *Partidului Comunist din România* nu invită la o celebrare – pentru că, în istoria ultimului secol, influența acestui partid asupra societății românești a fost mai cu seamă nefastă.

Încă din 1924, Congresul al III-lea al Partidului Comunist din România a ales ca tactică de luptă și metodă de construire a partidului munca ilegală. În rezoluțiile adoptate atunci, se sublinia că activitatea conspirativă trebuie să primeze chiar și în acele momente când partidul era legal.

Date fiind împrejurările în care lucrează PCdR, întreaga organizație a Partidului trebuie construită ilegal. Înainte de toate este necesară construirea unui puternic aparat ilegal al Partidului. Acest aparat va rămâne chiar și atunci ilegal, când întreg Partidul va trece printr-o perioadă legală. Ca atare, *munca ilegală* a fost unul dintre principiile în baza cărora a funcționat PCdR în toată perioada interbelică. Acesta a fost completat de altele, impuse de tactica politică a lui Lenin, încă dinainte ca Partidul bolșevicilor să preia puterea în Rusia: conspirativitatea, „alegerea cea mai severă a membrilor” și „pregătirea revoluționarilor profesioniști” – după cum se spunea într-un document (de inspirație stalinistă, desigur) al comuniștilor români, în anul 1931.

Astfel, cineva interesat să devină membru al acestui partid nu putea să adere la mișcarea comunistă prin simpla sa dorință sau punere la dispoziție. Nu intra pe ușa organizației, completa o cerere de adeziune, un chestionar autobiografic, iar la sfârșit ieșea cu carnetul de membru PCdR în buzunar. Lipsa unor evidențe ale partidului din anii interbelici (impusă ea însăși de condițiile clandestinității și ilegalității) îngreunează identificarea precisă a numărului comuniștilor din acest interval de timp. Această carență este doar în parte suplinită de recensământul intern al partidului din anii 1951-1952.

În documentele perioadei comuniste, este menționată adesea o frază cheie: *a fost atras în partid* – ceea ce însemna că partidul era cel care își alegea membrii. De regulă, activitatea unui viitor prozelit începea prin participarea lui la acțiunile imaginare și întreprinse de partid. Iar în final, i se putea propune aderarea la partid – fără ca această propunere să fie obligatorie sau să vină de la sine. Din acest motiv, intrarea în partid avea (evident, păstrând proporțiile) mai curând semnificația unui ritual de inițiere într-o organizație secretă, care includea și citirea de către viitorul recrut a materialelor de propagandă ale partidului comunist. Totodată, în urma analizării unor fișe identificate în cadrul acestui proiect, am observat că, în unele cazuri,

atragerea în partid se realiza și prin intermediul unei rude foarte apropiate (frate, soț). Nu este deloc întâmplător că ceea ce numim *comunismul românesc* oferă câteva zeci de cazuri (!) de familii de comuniști întemeiate încă din perioada ilegalității. Atragerea în mișcare printr-o persoană de încredere este explicabilă atât prin conspirativitatea ce caracteriza organizația comunistă, cât și prin „educarea” oricărui comunist de a apela doar la acele persoane de încredere. Și cine, măcar în teorie, putea să fie mai de încredere decât un frate, o soră sau o soție? În acest caz, rudele apropiate ale membrilor îndeplineau diferite roluri: curier, gazdă, „tehnic”, „logodnică” (de fațadă) ș.a.m.d.

Lucrare de Mihai Țopescu

Faptul că nu toți cei care activau în cadrul mișcării comuniste erau membri de partid nu trebuie să ne surprindă – el este, de altfel, indicat și de către unii dintre foștii comuniști, de-a lungul întregii istorii a regimului. Egon Balas, comunist român de origine maghiară, remarcă în volumul său memorialistic acest aspect. El compara intrarea în partid cu cea a înregimentării într-o organizație militară: „Știam deja că nu toți comuniștii sunt membri de partid și că apartenența la partid era rezervată doar celor mai devotați și mai hotărâți comuniști, celor care conduceau lupta. Mi se ceru să decid dacă voiam să fac acest pas hotărâtor, care în multe privințe semăna cu înrolarea într-o grupare militară”.

În același timp, intrarea în partid presupunea că viitorul comunist pierdea controlul asupra destinului său, el devenind doar o rotiță pentru succesul revoluției comuniste. Sacrificiile și renunțările pe care trebuia să le facă un aderent îi erau precizate de recrutor încă din momentul în care i se avansa posibilitatea de a face saltul de la statutul de simpatizant la cel de membru. Teohari Georgescu, ministru al Afacerilor Interne între 1945 și 1952, se

oprește asupra acestui aspect în memoriile sale din anii '70: „El mi-a pus întrebarea dacă vreau să intru în partid și i-am spus: Nicio clipă nu stau la îndoială. Atunci el mi-a spus: „Știi ce înseamnă intrarea în partid? Intrarea în partid înseamnă să renunți la familie”. Eu am fost legat de familie. Pierzând amândoi părinții s-a creat o legătură între frați și surori încât formam un colectiv, cu toate acestea nu am ezitat să spun că sunt gata să părăsesc familia. [...] A continuat mai departe: „Dar ști[i] ce înseamnă a intra în partid? Înseamnă să renunți la libertate.” I-am spus sunt gata și pentru cest lucru. [...] Dar nu este acest ultim lucru la care trebuie să renunți. A intra în Partid înseamnă să renunți și la viață. Adică să-ți dai și viața pentru partid[”]. Am spus [...] sunt gata și pentru acest lucru”.

Evident că memoriile precum cea de mai sus sunt în bună parte falsificate tocmai prin faptul că au fost scrise după victoria mișcării din care autorii făceau parte. Totuși, cel puțin dintr-un punct de vedere nu exagerau: caracterul cvasi-cazul al vieții de partid.

Un alt aspect de reținut este că, adesea, studiile care se opresc asupra PCdR tind să eludeze situația celorlalte partide din această parte a Europei. Așadar, merită să ne întrebăm dacă PCdR a fost prin ceva (dacă da, prin ce?) diferit de celelalte organizații comuniste din regiune. În optica noastră, în măsura în care analizăm istoria celorlalte partide comuniste din Europa Centrală și Răsăriteană vom putea observa că situația partidului comunist român nu a fost unică și nici diferită. [...]

De altfel, majoritatea partidelor comuniste din această parte a Europei a avut un destin similar. Interzise la scurt timp după înființare, ele au acționat în ilegalitate până la preluarea puterii după cel de-al Doilea Război Mondial. Ilegalitatea și închisoarea au fost astfel principalele experiențe ale comuniștilor – care, în mod categoric, au influențat modul lor de a acționa după preluarea puterii. Referitor la acest aspect, psihiatrul basarabean Ipolit Derevici, el însuși deținut pentru activitate comunistă în anii '30, remarcă: „În prima etapă e o psihologie specială a tovarășilor care ieșeau din închisoare, toți erau dominați de ideea că fuseseră închiși și de aceea primeau lucrurile cu suspiciune”.

Această suspiciune nu i-a părăsit niciodată pe ilegaliștii români.

Singura excepție o reprezintă Partidul Comunist din Cehoslovacia, care a fost un partid legal în perioada interbelică, având și reprezentanți în parlamentul țării. Cu toate acestea, ca și restul partidelor comuniste, și cel din Cehoslovacia a suferit aceeași stalinizare în anii '30, fiind caracterizat și el de schisme la nivelul elitei sale. →

Elena
ȘTEFOI

Poeme

Celor ce profesesc improbabilul

Am în câmpul vederii numai lebede albe
îmi dau silința să află de ce cum și când
o să mă ia prin surprindere lebăda neagră
(rara avis in terris nigroque simillina cygno)
de popoare și seminții descrisă în fel și chip
doar după ce a venit și-a trecut întorcând
lumea pe dos schimbând ce părise de neschimbat
cu neștiința pre neștiință călcând

dintotdeauna poveștile se dislocă una pe alta
mi-e sete mă leagă zgomotul unui pickamer
unde va în preajmă s-a trezit la viață
un medieval mușuroi de furnici
zgândărit două ore cu mouse-ul

Între ușă și geam

Nu flori de măceș ci boabe de mătrăgună
am cules cu spor toată noaptea
din tufărișul viu cu vii rădăcini
crescut pe fâșia îngustă
dintre ușă și geam

simțisem o singură clipă
sau poate mai mult de atât
cum flutură poalele lunii negre
nespus de vesele pe un braț
descărnat al asprei cruci cardinale
de care se vorbise în neștire la știri

o să treacă și iarna mi-am spus
precum îmi trecuse prin față copil fiind
șopârla aceea nenorocoasă fără direcție
căreia i-am tăiat coada dintr-o mișcare
cu un topor uite-așa de-al naibii
așteptând să văd când îi va crește la loc

În direcții opuse

De când lumea țin rădăcinile
lumina în întuneric

noi credem că binele și răul
pleacă abia acum
din izolare spre aceeași tulpină
la care ne holbăm până ce bate vântul
și o latină spaima
și-i cresc ramuri
în direcții opuse

pe unele face tumbă încornoratul
vivace drapat în proiecte
de pe altele ne trimite link-uri despre mistere
tot neamul nostru cel adormit
pe care atâta l-am pisălogit să dea semne
fără să vrem vreodată să ascultăm

nimeni nu mai poate alege
fiecare fi-va ales

Mă apăr cum pot

O știre bărboasă și șchioapă
se furișează pe la ferestre
trage lumina de brăcinari

mă apăr și eu cum pot
ca mătușile pudibonde
cu nasul în carte cu gândul
la toate personajele secundare
căroră nu le-a fost frică
de ultima pagină de punctul final
după care aleargă absurdul
priapic căznit plin de sine și dadaist

În felul acesta

Nici nu mai știu ce-am visat
controlorii norocului băjbăie
printre aniversările răsucite
și înnodate precum șosetele vechi
într-un cotlon într-o pungă de plastic
pe care n-ai apucat s-o arunci

un suflet fuge de lume
și altul fuge de sine însuși
niciunuia dintre ele nu-i pasă
că se vor ciocni fără scăpare
în pragul ușii sau puțin mai încolo
și că în felul acesta or să dărâme
neajutoratul eșafodaj al realității

Dacă nu cumva

O târătoare înduioșată
își face drum
de la o chakră la alta

uneori știu că singurătatea
cu multele-i piciorușe
e carne din carnea mea
și sânge din sângele meu

alteori mă întreb dacă nu cumva
a trimis mama de pe lumea cealaltă
vreo vecină sprintenă grijulie
să-mi apropie oglinda de buze
să-i desenez un fir aburit de lumină
să știe și ea că legătura noastră încă există

Cineva, undeva

A venit dimineața călcând parcă pe cuie
o să-i spăl tălpile o să-i cer iertare
toate câte le-am nedesăvârșit și uitat
răsucindu-mă de pe-o parte pe alta
în așternut ca un papagal învățat cu el însuși
îi vor fi aduse ofrandă înainte de micul dejun

mă apucă de ceafă o melodie necunoscută -

apăs butonul de anulare precis că astfel
cineva undeva grijuliu înțelege
că îmi mișc mâinile că încă aud că totuși mai văd ■

Din vol. *De toate cele*
în curs de apariție la „Scrisul Românesc”

→ În legătură cu acest ultim caz, ne putem desigur întreba dacă a fost Partidul Comunist din Cehoslovacia diferit de restul organizațiilor de acest gen sau dacă democrația și societatea cehoslovace au fost ceva mai dezvoltate decât celelalte democrații din Europa Centrală și Răsăriteană? Să fi înlesnit această aparentă „permisivitate” cehoslovacă existența unui partid antisistem, controlat de Moscova? Sunt doar alte întrebări din lungul șir al celorlalte asupra cărora am putea medita.

Astfel, putem observa că Partidul Comunist din România nu a fost diferit, ci s-a încadrat perfect în traiectoria celorlalte partide din această parte a lumii. Desigur, numărul membrilor acestor partide diferă. Însă, în cazul românesc, studiile care s-au oprit asupra

acestui aspect *nu au luat în considerare* și pe cei care interacționau cu partidul în calitate de simpatizanți și susținători. Dintre aceștia, erau aleși viitorii membri de partid. Motiunile și rezoluțiile Congresului al IV-lea recomanda organizațiilor de partid să racoleze cât mai mulți simpatizanți pentru a putea crea și menține legătura cu masele, dar și pentru a-și întări, ulterior, propriile rânduri.

În aceste condiții, o primă concluzie – sau mai curând una de etapă – a proiectului nostru este că dezbaterile privind numărul comuniștilor români din ilegalitate („câți au fost?”) trebuie, pe cât posibil, deparazitată de prejudecăți, ironii și clișee. Alături de susținători și de simpatizanții care s-au implicat activ în

mișcare, numărul armatei clandestine a *ideii comuniste* în România a fost *considerabil mai mare* decât cei 800 sau 1 000 de care se vorbește adeseori. A reduce mișcarea comunistă românească interbelică numai la proporția celor care erau ca atare membri de partid este o eroare – și ea nu ajută în explicarea *sine ira et studio* a ceea ce s-a întâmplat, în acele decenii, la extrema stângă a politicii românești. ■

Prefață la volumul *A fost odată ca niciodată Partidul Comunist Român, 1921-2021. Pentru o istorie dezinhăbată a „viitorului luminos”*, Adrian Cioroianu (editor), în curs de apariție la editura Polirom. Volumul cuprinde 10 studii masive despre începuturile activității unor Gheorghe Gheorghiu-Dej, Ana Pauker, Nicolae Ceaușescu, Petre Constantinescu-Iași, Vasile Luca etc., semnate de istoricii Cristina Diac, Corina Doboș, Elis Neagoe Pleșa, Mihai Burcea, Adrian Cioroianu, Dumitru Lăcătușu, Liviu Pleșa.